

~~۱۸۴۲~~ ۱۷۳۹

نگارخانه ملی

دانشگاه تهران

دانشگاه علامه قزوینی

پایان نامه فوق لیسانس کتابداری

موضوع :

ایمانت بین کتابخانه ها در ایران

نگارش :

حسین حسینی

براهناتی :

سرکار خانم مهسا انگیز حویلی

شهر ری - خرداد ماه ۱۳۵۲

۱۷۳۹

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱-۳	مقدمه
۴-۱۲	تاریخچه امانت بین کتابخانه ها در کشورهای انگلستان ایالات متحده آمریکا و چند کشور دیگر
۱۲	مقررات امانت بین کتابخانه ها
۱۲-۲۰	مقررات امانت بین کتابخانه های ایالات متحده آمریکا (۱۹۶۸)
۲۰-۲۲	امانت بین کتابخانه ها در سطح بین المللی
۲۴-۲۶	تاریخچه امانت بین کتابخانه ها در ایران
۲۶-۳۲	آئین نامه امانت بین کتابخانه های ایران
۳۲-۳۴	نتیجه آن از تاریخچه
۳۴-۳۸	پیشرفت طرح آزمایشی در سالهای ۵۰-۱۳۵۱
۳۸-۴۰	نتیجه بررسی و پیشنهادات
۴۱-۴۳	مآخذ خارجی
۴۴	مآخذ فارسی

۱۷۳۹

مقدمه :

برای جوابگویی بااحتیاجات يك اجتماع مدرن و برای دسترسى بتعداد زیادى از كتب و مجلات كتابخانه ها براههای مختلفی باهم همکاری کرده و شکل های مختلف همکاری را بين خود توسعه داده اند . یکی از قدیم ترین فرمهای همکاری در بين كتابخانه ها سیستم امانت بين كتابخانه ها است . يقصد سال قبل يك كتابخانه با مجموعه مناسب تقریبا همیشه میتواندست از میان مجموعه خود كتب مورد علاقه خواننده را فراهم کند . اما بقدریچ که حجم كتب و مجلات و گزارشات منتشره انزایس بافت بسیارمان اندازه ملاقه در رتبه های مختلف موضوعی در میان محققین و دانشمندان توسعه پیدا کرد . دیگر مجموعه کتابخانهها نمی توانست جوابگوی احتیاجات آنها باشد ، ناچار کتابداران برای غنی کردن مجموعه خود در صدد پیدا کردن راه حلی برآمدند . و آن ایجاد طرح امانت بین کتابخانه ها بود . امانت بین کتابخانه ها دارای دو هدف میباشد . هدف اول کمک کردن به محقق است از راه تهیه مواد تخصصی از طریق کتابخانه های دیگر . هدف دوم کمک کردن به خوانندگان عادی کتابخانه از راه دادن امانت مواد که احتمالا " خواننده نمیتواند بطریق دیگری بآن دسترس پیدا کند . از آنجمله بین کتابخانه و یا بین مرکز کتابخانه سیون قادر نیست که

کلیه مدارک علمی مورد نیاز مراجعین خود را در بر داشته باشد . لذا باید از شیوه امانت بین کتابخانه ها استفاده نماید . بنابراین خدمات امانت بین کتابخانه ها کار پژوهشگانی را که پژوهش آنها مستلزم استفاده کوتاه مدت مواد است که در محل موجود نمیشود و کتابخانه امانت گیرنده نمیتواند خود آن را تهیه نماید آسان میسازد . اینک برای آشنائی با پیدایش و مسیر این فعالیت به بررسی تاریخچه امانت بین کتابخانه ها در کشورهای انگلستان و ایالات متحده آمریکا و چند کشور اروپایی و آسیایی می پردازیم و سپس جریان امانت بین کتابخانه ها را در ایران مورد بررسی قرار میدهم .

تاریخچه امانت بین کتابخانه ها در کشورهای انگلستان و ایالات متحده

امریکا و چند کشور دیگر:

۱- انگلستان:

پاتحقیقاتی که بعمل آمده است، اولین اقدام در این زمینه امانت

۲۰ Codex بین دو صومعه انگلیس است که در سال ۱۳۴۳

میلادی به ثبت رسیده . در اوایل قرن نوزدهم موافقت هایی برای

همکاری بین کتابخانه های عمومی جنوب شرق لندن حاصل شد که شامل

امانت بین کتابخانه ها و توزیع کارت امانت بین مشتریان کتابخانه ها ی

عمومی بود .

(Inter - availability of Public Library tickets)

اما این کار بععلت عدم وجود یک فهرست مشترک پیشرفتی نداشت . در سال

۱۹۱۵ کتابخانه های کانتی (County libraries) که قبلاً

کتابخانه های روستایی خوانده میشدند (Rural libraries)

با هم ارتباط پیدا کردند و پیشنهاد نمودند که یک کمیته مشترک بنام

(County Joint Committee) تشکیل شود و خط مشی امانت متقابل

تدوین گردد .

در سال ۱۹۱۶ کتابخانه مرکزی دانشجویان که بعدها به کتابخانه

مرکزی ملی تغییر نام یافت با کمک ما زمان کارنگی افتتاح شد. این ^{CULT}

سازمان در سال ۱۹۲۰ با کمکهای مالی خود کتابخانه های اختصاصی

را تشویق کرد که کتابخانه امانی (outlier Library) کتابخانه

مرکزی دانشجویان بشوند.

در سال ۱۹۲۳ انجمن استادان دانشگاه، طرح امانت بیمن

کتابخانه های دانشگاهی را شروع کرد و سپس کمیته ثابت و مشترک همکاری

کتابخانه های را تشکیل داد.

(Joint Standing Committee on Library Cooperation)

در سال ۱۹۲۴ موافقت هایی بین کتابخانه های شهر های انگلستان

و روستاهای مربوط، بین کتابخانه های دانشگاهی و کتابخانه های کالج های

فنی واقع در شهرهای گلاسگو، نیوکاسل آپان تاین، اگزتر و بریستول

حاصل شد.

در سال ۱۹۲۵ (CULT) مرکزی برای تعیین محل کتابهای

مورد لزوم کتابخانه های شرکت کننده در طرح امانت تشکیل داد و در سال

۱۹۲۷ طرح های همکاری محلی و منطقه ای را شروع کرد و باین ترتیب

در سال ۱۹۳۰ تعات بین کتابخانه‌ها بر مبنای مذاقه ای رسماً انجام شد. در سال ۱۹۴۵ جدیدترین کتابخانه‌های منطقه ای در بریتانیا و اسکاتلند بوجود آمد و تمام امکانات امانت در برتا سرملکت در سیستمهای کتابخانه‌های مذاقه و کتابخانه ملی مرکزی بکار برده شد. انتشار فهرستهای مشترک و انتشارات مربوط مثل (فهرست مشترک مجلات در کتابخانه‌های مشترک) و انتشارات مشترک مجلات انگلستان و بسیاری از فهرست‌های مذاقه جریان امانت بین کتابخانه‌ها تسهیل کرد. در سال ۱۹۶۲ کتابخانه

امانی ملی (National Lending Library)

برای علوم و فنون در بوستون در ایالت یورکنشایر تأسیس شد. بهره برداری از این کتابخانه احتیاج به همکاری بین کتابخانه‌ها را تقلیل داد و هدف کتابخانه‌ها را جمع‌آوری کردن و موجود ساختن نوشتجات علمی جهان برای استفاده کتابخانه‌های انگلستان میباشند. راه کتابخانه ملی امانی (در علوم و فنون (NLL) و کتابخانه ملی مرکزی (NCL) در هم ادغام شدند و تشکیل کتابخانه بریتانیا (British Library) را دادند. مگر آن در بوستون در ایالت یورکنشایر میباشند. وظیفه تهیه فتوکپی و فعالیت امانت بین کتابخانه‌ها بعهده بخش امانی این کتابخانه گذاشته شد.

۲- ایالات متحده امریکا :

S.S. Green طرح امانت بین کتابخانه ها اول بارتوسط

در سال ۱۸۷۲ در اولین شماره مجله کتابداری پیشنهاد شد . اما در سال

۱۸۹۲ طولی دیوئی به کتابخانه ها اخطار کرد که اجرای امانت بین کتابخانه ها

موجب مشکلات زیر میشود .

الف - برای کتابخانه امانت دهنده گران تمام میشود . و مشکلات

زیادی ایجاد مینماید .

ب - کتاب در راه پست صدمه مینماید .

ج - کتاب برای مشتریان کتابخانه امانت دهنده غیر قابل دسترس میشود .

در سال ۱۸۹۶ کتابخانه عمومی بوستون گزارش داد که ۶۳ جلد کتاب

به کتابخانه های دیگر امانت داده است . در این گزارش به محدودیت های

سیستم امانت باین ترتیب اشاره شده بود :

۱- کتاب مورد امانت باید کتابی باشد که تهیه آن هزینه کتابخانه نتواند

کننده نیست .

۲- کتاب باید برای تحقیق لازم باشد .

۳- کتاب باید شریک باشد که در راه پست صدمه مینماید .

۴- کتاب باید بآسانی تحویل امانت گیرنده گردد .

در سال ۱۹۰۹ کتابدار دانشگاه هاروارد در کنفرانس A.L.A.

پیشنهاد تشکیل کتابخانه های مخزن مرکزی و دفتر اطلاعاتی را دارد و تصمیم

گرفته شد موضوع به کتابخانه کنگره ارجاع شود و در همان سال کتابخانه

کنگره مقرراتی برای امانت بین کتابخانه ها تهیه کرد . در سال ۱۹۱۳

kicks . کتابدار دانشگاه کمبیا سه نیاز امانت بین کتابخانه ها را

این چنین بیان کرد :

الف- اطلاعات بیشتر برای تعیین محلی که کتاب مورد نیاز را

در اختیار دارد .

ب - اقدام وسیعتر برای صحت وسلامت کتاب در راه پست

ج - تضمین خسارت .

او همچنین پیشنهاد انتشار یک فهرست مشترک و گنجاندن بودجه

امانت بین کتابخانه ها را در بودجه کل کتابخانه نمود .

در سال ۱۹۱۲ مقررات امانت بین کتابخانه ها از طرف انجمن

کتابداران امریکا تدوین شد که در سال ۱۹۴۰ مورد تجدید نظر قرار گرفت

در سال ۱۹۴۸ طرح (Laminington Plan) بجهت اجرا در آمد

در این طرح ۶۰ کتابخانه امریکائی بمنظور افزایش دادن منابع تحقیق مملکت مسئولیت خاصی را قبول کردند . این طرح شامل ایجاد یک سیستم مفید امانت بین کتابخانه ها و تهیه فهرست مشترک بود و هدف از این بود که از امانت بین کتابخانه ها یا تهیه فتوکپی مواد مورد نیاز مدققین را در کتابخانه های امریکائی فراهم سازد . این طرح در رشد امانت بین کتابخانه ها تأثیر فراوان داشته است . از سال ۱۹۴۰ باین طرف چهار مرکز امانت بین کتابخانه ها در ایالات متحده امریکا بشش زیرتأسیس شده .

۱- مرکز امانت همشایر .

۲- مرکز امانت مید و وست در شیکاگو

۳- کتابخانه بحرن نیوانگلند .

۴- مرکز کتابخانه پزشکی نیویورک .

بسیاری از کتابخانه های انفرادی قسمتی از مجموعه خود را در این

مراکز انبار کردند کتابخانه انبار نیوانگلند اولین مرکزی بود که در برستون

تشکیل شد . این مرکز در سال ۱۹۴۲ افتتاح گردید و مخارج آن توسط

۱۲ کتابخانه شرکت کننده پرداخت می شود . در سال ۱۹۴۹ مرکز امانت

مید و وست نیز راه اندازی شد شیکاگو هر پارک گردید . بنیاد راکفلر و کارنگی کمکهای

فراوانی باین مرکز کردند . علاوه بر مواد چاپی این مرکز دارای میکروفیلم
روزنامه های خارجی است که کتابخانه های عضو سر تا سر ایالات متحده
امریکا میتوانند آنها را با امانت بگیرند . مرکز امانت همشایر در ۱۹۵۱ توسط
سه کالج بنامهای AMHERST و MOUNT HOLYOKE و SMITH
سازمان یافت .

مرکز کتابخانه پزشکی نیویورک در سال ۱۹۶۱ افتتاح شد و
کتابخانه عضو آن میباشند در سال ۱۹۶۵ برای تقویت کردن خدمات
کتابخانه و بخش مرجع چهار مرکز بزرگ تحقیق و مراجعه بوجود آمد این
مراکز در سال ۱۹۶۶ بالغ بر ۱۲۵۰۰۰ دلار برای برقراری و ادامه
وظایف اساسی امانت بین کتابخانه ها دریافت کردند . در میان
کشورهای اروپایی تا آنجا که اطلاع در دست است ازجمله همکاری متعددی
بمرحله اجرا درآمده است .

در کشور المان نظام امانت بین کتابخانه در سطح ملی قبل از اینکه
طرحهای همکاری کتابخانه ها تهیه شود بشکل کمک متقابل وجود داشت
در حقیقت فعالیت امانت بین کتابخانه ها در این کشور از ۱۸۹۳ آغاز شد
و بتدریج شکل گرفت تا اینکه در ۱۹۶۶ اولین مقررات سیستم امانت بین کتابخانه
ها

در فرانسه سیستم امانت در بین کتابخانه های دانشگاهی

از سال ۱۸۸۶ شروع شد و امکانات پستی مجانی باعث تسهیل گسترش

امر امانت بین کتابخانه ها گردید .

در هندوستان این فعالیت در سال ۱۹۰۳ توسط کتابخانه ملی

آغاز شد بطور کلی امانت بین کتابخانه ها در میان کتابخانه های دانشگاهی

اروپای مرکزی و کتابخانه های عمومی ممالک انگلیسی زبان در یک زمان بوقوع

پیوست ع

در امریکا توسعه امانت بین کتابخانه ها همزمان با توسعه خدمات

مرجع و گسترش کتابخانه های آمریکائی بود . تا سال ۱۹۰۰ میزان امانت

بین کتابخانه ها عادی بود و مقررات فرموله شده برای شیوه مناسب امانت

در اختیار کتابخانه ها گذاشته میشد . تا سیر انجمن کتابداران امریکائی

در سال ۱۸۷۶ فرصت های با ارزشی برای کتابداران فراهم آورد تا درباره

موانع و از قبیل امانت بین کتابخانه ها تبادل نظر کنند و برای از بین بردن

مشکلات مشترک راه حل های پیدا نمایند . مقررات امانت بین کتابخانه ها

در سطح ملی در ایالات متحده در سال ۱۹۶۸ به منظور هدایت و تسهیل

ارج ریزی ششگانه .

۱- ساختن منابع کتاب شناسی و وسیع در سطح ملی .

۲- حمایت کردن از علائق خوانندگان در کتابخانه های امانت

دهنده .

مقررات امانت بین کتابخانه ها :

این مقررات راهنمایی است برای کتابخانه های ملی و تحقیقاتی که در جریان تعاقبات امانت بین کتابخانه ها میباشند . سایر کتابخانه های واقع در بلاد منطقه جغرافیایی چنانچه آن را سودمند تشخیص دهند میتوانند برای رفع احتیاجات خود آن را توسعه دهند .

مقررات امانت بین کتابخانه های ایالات متحده امریکا (۱۹۶۸) :

مقدمه :

این مقررات توسط بخش مرجع انجمن کتابداران امریکا در تاریخ ۲۷ ژوئن ۱۹۶۸ تدوین شد . تقاضای امانت بین کتابخانه ها در سطح ملی باید محدود به مرادی باشد که تهیه آنها با آسانی و با قیمت مناسب از طریق دیگر امکان پذیر نیست . کتابخانه ها نیز از راه امانت بین کتابخانه ها درخواست مواد میکنند باید نسبت به آن از راهنمای انجمن کتابداران را در اختیار داشته باشند و به توصیه ها عمل کنند . سیستم فعلی امانت بین

کتابخانه ها ممکن است بتدریج بوسیله روش های نوین انتقال مواد از قبیل
 (Telefacsimile) و شبکه های کامپیوتر تغییر داده شود
 استفاده از چنین ابزارهایی تا زمانیکه همه جا شایع نشده باشد باید
 مبنی بر قرار داد های خاص میان کتابخانه ها باشد .

آئین نامه :

توصیف :

امانت بین کتابخانه ها ، داد و ستدی است که بوسیله آن مواد
 يك کتابخانه برای استفاده یکنفر خواننده بکتابخانه دیگر ارسال میشود .
 افراد مستقیماً نمیتوانند تقاضای امانت از کتابخانه دیگر بنمایند بلکه باید
 از طریق کتابخانه ایکه عضو آن هستند برایشان تقاضای امانت شود . در
 فرم تقاضای امانت اسم و سابقه تحصیلی خواننده باید منعکس گردد و هر
 امانت فقط برای استفاده انحصاری شخص مورد نظر میباشد اگر کتاب مورد امانت
 بوسیله بیشتر از یک نفر مورد استفاده قرار میگیرد ، مثل گروه تحقیقاتی باید
 باین موضوع در فرم صریحاً اشاره شود . مواد موسیقی و نمایشنامه های
 خطی و سایر مواد مورد استفاده عموم نباید با امانت داده شود .

۲- هدف :

هدف امانت بین کتابخانه ها عبارتست از فراهم کردن مواد مورد نیاز کتابخانه معین برای تحقیق . خدمات امانت بین کتابخانه ها باعث تکمیل منابع کتابخانه میگردد چون موادی را که کتابخانه در اختیار ندارد برای استفاده خواننده از طریق کتابخانه های دیگر فراهم مینماید .

۳- مسئولیت کتابخانه امانت گیرنده :

فردی که هر کتابخانه منابعی برای جوابگویی با احتیاجات - مطالعاتی آموزشی اطلاعاتی و تحقیقی خوانندگان تهیه خواهد کرد . تقاضای مواد از سایر کتابخانه ها به مواد غیر معمولی که کتابخانه ندارد و باستانی باقیمت مناسب بدست نمی آید محدود خواهد شد . تقاضای مواد بسیاری افراد وابسته به دانشگاه به مواد مورد لزوم استادان و گروه تحقیق و دانشجویان فوق لیسانس محدود میشود . موضوع رسدلات باید بر طبق منابع موجود انتخاب شود و نباید از سایر کتابخانه ها تقاضای امانت زیادی بشود . اگر فردی احتیاج به متن ارزوادی موضوع دارد باید ترتیب استناد از آن مواد در کتابخانه های دیگر داده شود . کتابخانه امانت دهنده باید با دقت تمام تقاضاهای امانت را بررسی کند و تقاضاهایی را که با این آئین نامناسبه